

AR NAUDAS LĪDZEKĻU APĶĪLĀŠANU SAISTĪTU PRASĪBAS NODROŠINĀJUMA LĪDZEKĻU ATBILSTĪBA TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS PROCESA MĒRĶIEM

COMPLIANCE OF CLAIM SECURITY MEASURES RELATED TO ATTACHMENT OF FUNDS WITH PURPOSE OF LEGAL PROTECTION PROCEEDINGS

Gaidis Bērziņš, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Civiltiesisko zinātņu katedras lektors
Zvērināts advokāts

Signija Kapteine, *Mg. iur.*

Zvērināta advokāta palidze

Summary

The authors assess whether the application of claim security measures related to the attachment of funds for a debtor undergoing legal protection proceedings aligns with the objectives and principles of the legal protection process. Particular attention is dedicated to the potential consequences of payment attachment for both the debtor and creditors when the debtor must comply with the court-approved plan of measures.

Atslēgvārdi: tiesiskās aizsardzības process, prasības nodrošināšana, naudas līdzekļu apķīlāšana, tiesiskās aizsardzības procesa principi

Keywords: legal protection proceedings, claim security, attachment of funds, principles of the legal protection proceedings

Ievads

Autori darbā vērtē, vai prasības nodrošināšana novērš sprieduma neizpildes risku attiecībā uz parādnieku, kuram tiek īstenots tiesiskās aizsardzības process, īpašu uzmanību pievēršot Maksātnespējas likumā tieši neregulētajam jautājumam par maksājumu apķīlāšanu parādnieka tiesiskās aizsardzības procesa īstenošanas laikā. Darbā ir veikta tiesiskās aizsardzības procesa mērķa, tiesību principu un analogijas piemērošanas izvērtēšana atklāta likuma roba novēršanai.

1. Prasības nodrošināšanas mērķis

No tiesībām uz taisnīgu tiesu izriet valsts pienākums nodrošināt tiesā īstenojamus un efektīvus pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ko prasītājs var izmantot pret savu tiesību aizskārēju.¹ Prasības nodrošināšanas galvenais mērķis kā vienam no procesuālās aizsardzības līdzekļiem ir novērst risku, ka spriedums netiks izpildīts.²

Prasības nodrošinājums jāpiemēro atbilstoši tā jēgai un mērķim, un vispārīgiem tiesību principiem, jo īpaši samērīgumam, t. i., lai dotu prasītājam priekšroku, viņa interesei ir jābūt nopietni apdraudētai, un šis apdraudējums ir jāsamēro ar atbildētāja intereses apdraudējumu. Lai to izdarītu, ir jāizvērtē abu interešu aizskāruma saprātīgi secināmās sekas. Bez tam reizēm bez abu pušu interesēm lietā var parādīties vēl citas intereses, kuru aizsardzība likumdevējam ir svarīga, piemēram, sabiedrības intereses.³

Autori piekrist doktrīnā atzītajam, ka “prasības nodrošināšana ir Latvijas civilprocesā vislabāk pazīstamais un praksē bieži lietots pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzeklis, bet tas nenozīmē, ka pastāvētu laba prakse tā piemērošanā”⁴. Diemžēl praksē nav vienotas izpratnes arī par prasības nodrošinājuma piemērošanu attiecībā uz parādnieku, kam tiek īstenots tiesiskās aizsardzības process. To pierāda atšķirīgā tiesu prakse. Kā aizbildinājums tam kalpo arī tas, ka Maksātnespējas likumā neesot paredzēta prasības nodrošinājuma atcelšana pēc tam, kad pasludināta tiesiskās aizsardzības procesa īstenošana.⁵

Viens no prasības nodrošināšanas līdzekļiem ir to maksājumu apķīlāšana, kuri pienākas no trešajām personām, tajā skaitā naudas līdzekļi kredītiestādēs un citās finanšu institūcijās.⁶ Visdrīzāk šī prasības nodrošinājuma piemērošana ietekmēs (atsevišķos gadījumos pat būtiski) komersanta⁷ kā atbildētāja komercdarbību⁸. Arī judikatūrā atzīta nepieciešamība īpaši rūpīgi pārbaudīt minētā prasības nodrošināšanas līdzekļa samērīgumu⁹, t. i., nepieciešamību vērtēt, kā attiecīgā prasības līdzekļa piemērošana ietekmēs atbildētāja komercdarbību, piemēram, vai tā rezultātā atbildētājam neiestājas maksātnespēja. Samērīguma vērtēšanas tvēruma kontekstā svarīgi konstatēt, vai attiecīgi no komercdarbības izņemtie parādnieka naudas līdzekļi nevarētu būt pamats komercdarbības apturēšanai, kā rezultātā ciestu ne tikai atbildētājs,

¹ Likumprojekta Nr. 953/Lp13 “Grozījumi Civilprocesa likumā” papildinātā anotācija, 2. lpp. Pieejama: https://likumi.lv/wwwraksti/LIKUMI/PAPILDINATAS_ANOTACIJAS/PAPILDINATA_ANOTACIJA_ELIETA_07012022.DOCX [aplūkots 24.03.2025.]

² Turpat.

³ Pētersone Z. Promocijas darbs “Civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas tiesā piemērojami intelektuālā īpašuma tiesību lietās”, 2010, 37. lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5056/16983-Zane_Petersone_2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 24.03.2025.]

⁴ Turpat, 18. lpp.

⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 26.09.2024. lēmums lietā Nr. C75012724. Nav pieejams.

⁶ Civilprocesa likuma 138. panta pirmās daļas 6. punkts: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [24.03.2025. red.]

⁷ Komerclikuma 1. panta pirmā daļa: LV likums. Pieņemts 13.04.2000. [24.03.2025. red.]

⁸ Komerclikuma 1. panta otrā daļa: LV likums. Pieņemts 13.04.2000. [24.03.2025. red.]

⁹ Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakse prasības nodrošināšanas lietās. Rīga, 2015, 37. lpp. Pieejama: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2015/Prasibas%20nodrosinajums-petijums.doc [aplūkots 24.03.2025.]

bet arī citi kreditori. Pieņemot, ka atbildētājs turpina komercdarbību, pastāv lielāka iespēja tam, ka prasītājs un citi kreditori saņems sava prasījuma apmierinājumu.

2. Tiesiskās aizsardzības process un tā mērķis

Maksātnespējas likuma 1. pantā noteikts, ka likuma mērķis ir veicināt finansiālās grūtībās nonākušā parādnieka saistību izpildi un, ja iespējams, maksātnespējas atjaunošanu, piemērojot likumā noteiktos principus un tiesiskos risinājumus. Viens no šādiem risinājumiem ir tiesiskās aizsardzības process, kas ir tiesiska rakstura pasākumu kopums, kura mērķis ir komersantam, kurš nonācis finansiālās grūtībās vai uzskata, ka tajās nonāks, ļaut atjaunot spēju nokārtot savas saistības un atgūt pilnībā savu maksātnespēju¹⁰.

Senāts atzinis, ka tiesiskās aizsardzības procesa mērķis ir nodrošināt pēc iespējas efektīvāku tiesisko risinājumu finansiālās grūtībās nonākušā parādnieka saistību izpildei, t. i., veicināt uzņēmuma atgriešanos ekonomiskajā aprītē un atjaunot tā spēju izpildīt saistības, tādējādi nodrošinot kreditoru interešu aizsardzību.¹¹ Savukārt tiesiskās aizsardzības procesa īstenošanas pamats ir vienošanās starp parādnieku un kreditoriem par tiesiskiem pasākumiem parādnieka maksātnespējas atjaunošanai.¹²

Tiesisku pasākumu kopumā cita starpā ietilpst tādas tiesiskās aizsardzības procesa metodes¹³ kā maksājumu saistību izpildes atlikšana, pamatparāda daļēja dzēšana un/vai blakus prasījumu pilnīga vai daļēja dzēšana.

Autori uzskata, ka arī tiesiskās aizsardzības procesā neizpildīto saistību dzēšana ir jātulko kā “atbrīvošana no neizpildītajām saistībām”¹⁴. Atbrīvošana no neizpildītajām saistībām piešķir privilēģiju parādniekam nepildīt saistību parāda neatmaksātajā daļā, vienīgi viņam nodrošināt tiesisko aizsardzību pret kreditoru nākotnes prasījumiem.¹⁵ Atbrīvošana no neizpildītajām saistībām notiek uz darījuma pamata¹⁶ starp kreditoru vairākumu¹⁷ un parādnieku, kas pēc tā apstiprināšanas tiesā iegūst saistošo spēku attiecībā pret visiem kreditoriem¹⁸.

Tiesiskās aizsardzības procesa laikā komersants parasti turpina veikt komercdarbību, kuras mērķis ir gūt peļņu, lai norēķinātos ar kreditoriem atbilstoši tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānam un tajā ietvertajām metodēm. Līdz ar to

¹⁰ Maksātnespējas likuma 3. panta pirmā daļa: LV likums. Pieņemts 26.07.2010. [24.03.2025. red.]

¹¹ Senāta 20.12.2016. lēmums lietā Nr. C10041914, SKC-2881/2016, 9. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/370232.pdf> [aplūkots 24.03.2025.]

¹² Senāta 16.02.2017. lēmums lietā Nr. C29620211, SPC-14/2017, 26. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/342927.pdf> [aplūkots 24.03.2025.]

¹³ Maksātnespējas likuma 38. panta pirmā daļa: LV likums. Pieņemts 26.07.2010. [24.03.2025. red.]

¹⁴ Senāta 25.02.2021. spriedums lietā Nr. SKC-32/2021. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/440316.pdf> [aplūkots 24.03.2025.]

¹⁵ Senāta 25.02.2021. spriedums lietā Nr. SKC-32/2021. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/440316.pdf> [aplūkots 24.03.2025.]

¹⁶ Bērziņš G. Tiesiskās aizsardzības procesa mērķis, tā sasniegšanas iespēju palielināšana Maksātnespējas likuma grozījumos. Latvijas Republikas Satversmei – 95. Latvijas Universitātes 75. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 101. lpp.

¹⁷ Maksātnespējas likuma 42. panta otrā daļa: LV likums. Pieņemts 26.07.2010. [24.03.2025. red.]

¹⁸ Maksātnespējas likuma 45. panta pirmā daļa: LV likums. Pieņemts 26.07.2010. [24.03.2025. red.]

tiesiskās aizsardzības procesa īstenošanas rezultātā ieguvumam ir jābūt lielākam¹⁹ nekā parādnieka maksātnespējas pasludināšanas gadījumā, kad tiktu pārtraukta saimnieciskā darbība, kas rezultētos parādnieka mantas pārdošanā ar lielu varbūtību, ka netiek segti kreditoru prasījumi.

3. Tiesiskās aizsardzības procesa principi

Katrā tiesiskā sistēmā, tiesību nozarē vai pat apakšnozarē pastāv no tiesiskas demokrātiskas valsts principa izrietošas vispārpieņemtas pamatnostādnes, galvenie noteikumi, uz kuriem attiecīgā sistēma, nozare vai apakšnozare balstās, – tās vispārējie tiesību principi²⁰. Tāpat arī maksātnespējas tiesību principi ir specifiski vispārējie tiesību principi, kas pastāv attiecīgajā civiltiesību apakšnozarē.

Vispārējie tiesību principi ir īstas, tiešai piemērošanai derīgas tiesību normas, kas prevalē pār rakstītajām, likumdevēja pieņemtajām tiesību normām.²¹ Tie darbojas gan objektīvajā dimensijā – uzliekot valsts institūcijām juridiskus pienākumus, gan subjektīvajā dimensijā – piešķirot privātpersonām subjektīvas tiesības.²² Pie tam vispārējiem tiesību principiem ir būtiska nozīme tiesību normu iztulkošanā un likuma robu aizpildīšanā.²³ Uz vispārējo tiesību principu piemērošanu tieši norāda arī Civillikuma 5. pants un Civilprocesa likuma 5. panta piektā daļa.

Tiesiskās aizsardzības procesa principus un to saturu nosaka Maksātnespējas likuma 6. pants. Turklāt tiesiskās aizsardzības procesa mērķa sasniegšana nav iespējama bez pienācīgas tā principu ievērošanas. Neievērojot vienu principu, var tikt pārkāpti arī citi principi.

Jau iepriekš izskanējis, ka, “[...] piemērojot prasības nodrošinājuma līdzekļus attiecībā uz juridiskajām personām, kam ir ierosināts [drīzāk pasludināts – autoru piebilde] tiesiskās aizsardzības process, būtiski ir ievērot Maksātnespējas likuma 6. pantā noteiktos principus”²⁴. Tāpat arī tiesu praksē atrodamas norādes, ka tiesām, lemjot par prasības nodrošinājuma līdzekļu piemērošanu attiecībā uz personām, kurām ir uzsākts tiesiskās aizsardzības process, ir jāievēro Maksātnespējas likuma 6. pantā noteiktie principi.²⁵

Tiesiskās aizsardzības procesā viens no būtiskākajiem tiesību principiem ir kreditoru vienlīdzības princips – kreditoriem tiek dotas vienādas iespējas piedalīties procesā²⁶ un saņemt savu prasījumu apmierinājumu saskaņā ar saistībām, kuras tie

¹⁹ Maksātnespējas likuma 40. panta trešā daļa: LV likums. Pieņemts 26.07.2010. [24.03.2025. red.]

²⁰ Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 26. lpp.

²¹ Matule S. Daiga Rezevska: Vispārējie tiesību principi ir tiesiskās sistēmas sākums un gals. Jurista Vārds, 21.01.2025., Nr. 3 (1373), 6. lpp.

²² Rezevska D. Referāta “Tiesiskās drošības un palāvības princips – būtiski tiesiskas valsts principa elementi” tēzes. Pieejamas: http://blogi.lu.lv/tzpi/files/2016/09/REZEVSKA_D_TEZES.pdf [aplūkotas 24.03.2025.]

²³ Balodis K. Ievads Civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2022, 61. lpp.

²⁴ Jarkina V., Raudzeps R. Prasības nodrošināšana tiesiskās aizsardzības procesā. Jurista vārds, 26.01.2016., Nr. 4 (907); Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 26.06.2014. lēmums lietā Nr. 3-12/0018, arhīva Nr. CA-2082-14/25. Nav pieejams.

²⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 26.06.2014. lēmums lietā Nr. 3-12/0018, arhīva Nr. CA-2082-14/25. Nav pieejams.

²⁶ Dalība procesā izpaužas kā informācijas saņemšana, lēmumu pieņemšana par tiesiskās aizsardzības procesa īstenošanu, sūdzību iesniegšana u. c.

nodibinājuši ar parādnieku pirms procesa uzsākšanas, ievērojot tiesas apstiprinātajā tiesiskās aizsardzības procesa plānā noteikto. Jānorāda, ka parādnieka pienākums ir tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānā norādīt visus kreditorus, tādējādi ievērojot kreditoru vienlīdzības principu. Parādnieks nevar izvēlēties, kurus kreditorus plānā iekļaut, bet kurus neiekļaut.²⁷ No minētā secināms, ka tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānā jānorāda arī tādi kreditori, kuri cēlušies prasību pret parādnieku par maksājumu saistību izpildi un kuriem tiesa ir apmierinājusi lūgumu par maksājumu apķīlāšanu no trešajām personām. Līdz ar to strīdus gadījumā, stājoties spēkā tiesas nolēmumam, parādnieka pienākums ir veikt maksājumus attiecīgajam kreditoram atbilstoši tiesas apstiprinātajam tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānam.

Maksātnespējas likumā noteiktais patvaļas aizlieguma princips paredz, ka kreditors un parādnieks nedrīkst veikt individuālas darbības, kas nodara kaitējumu kreditoru kopuma interesēm.²⁸ Ne tikai no kreditoru vienlīdzības un patvaļas aizlieguma principiem, bet arī no Maksātnespējas likuma 45. panta pirmās daļas nepārprotami izriet, ka kreditoram pēc tam, kad stājas spēkā attiecīgais nolēmums lietā, ar kuru no parādnieka tiek piedzīti naudas līdzekļi, nav tiesību pretendēt uz apķīlātajiem naudas līdzekļiem.

Mēģinot sasniegt attiecīgā prasības nodrošinājuma mērķi, netiek ievērots Maksātnespējas likuma 6. pantā noteiktais kreditoru vienlīdzības un patvaļas aizlieguma princips tiesiskās aizsardzības procesa īstenošanas laikā.

Ja primārais mērķis ir parādnieka mantas saglabāšana visu kreditoru interesēs līdz tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāna apstiprināšanai vai lietas izbeigšanai, pretēji pieļaujot iespēju parādniekam brīvi rīkoties ar mantu un naudas līdzekļiem²⁹, tad šādam pašam mērķim būtu jābūt arī pēc tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāna apstiprināšanas tiesā.

4. Maksājumu apķīlāšana parādnieka tiesiskās aizsardzības procesa īstenošanas laikā

Lai arī likumdevējs attiecībā uz fiziskas un juridiskas personas maksātnespējas procesu noteicis, ka tiesas spriedums, ar kuru pasludina maksātnespējas procesu, ir pamats visu veidu prasības nodrošinājuma atcelšanai, tomēr konkrēts aizliegums iesniegt un piemērot prasības nodrošinājumu attiecībā uz personām, kurām tiek īstenots ar tiesas spriedumu³⁰ apstiprināts tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāns, Maksātnespējas likuma un Civilprocesa likuma normās tieši nav atrodams.

Piemērojot attiecīgo prasības nodrošinājuma līdzekli, atsevišķam kreditoram tiek nodrošināta iespēja prasības apmierināšanas gadījumā saņemt tās apmierinājumu. Šādā gadījumā apķīlātie līdzekļi nenonāk parādnieka naudas masā, no kuras būtu veicami maksājumi kreditoriem atbilstoši tiesas apstiprinātajam tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānam.

²⁷ Senāta 11.09.2013. spriedums lietā Nr. SPC 38/2013 (C34061212), 14. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3001> [aplūkots 24.03.2025.]

²⁸ Maksātnespējas likuma 6. panta 2. un 3. punkts; LV likums. Pieņemts 26.07.2010. [24.03.2025. red.]

²⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 26.09.2024. lēmums lietā Nr. C75012724. Nav pieejams.

³⁰ Civilprocesa likuma 341.6 panta trešā daļa; LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [24.03.2025. red.]

Tiesiskās aizsardzības procesu īsteno tikai tādām parādniekam, kurš ir nonācis finansiālās grūtībās vai uzskata, ka tajās nonāks. Līdz ar to maksājumu apķīlāšana visdrīzāk var atstāt negatīvu ietekmi uz komersanta saimniecisko darbu, kas var ne tikai radīt grūtības ar maksājumu veikšanu kreditoriem, bet pat novest parādnieku līdz maksātnespējas procesa pasludināšanai. Naudas līdzekļu apķīlāšana var pat pilnībā padarīt neiespējamu parādnieka saimnieciskās darbības turpināšanu it īpaši tad, ja komersanta īstenotajam darbības veidam ir būtiska pastāvīga naudas līdzekļu plūsma un apgrozījums.

Jāatgādina, ka tiesiskās aizsardzības procesa mērķis ir nodrošināt pēc iespējas efektīvāku tiesisko risinājumu finansiālās grūtībās nonākušā parādnieka saistību izpildei, līdz ar to ir īpaši svarīgi, ka tiesa, lemjot par prasības nodrošinājuma piemērošanu, izvērtē:

- 1) kreditora interešu apdraudējumu, t. sk., vai prasības apmierināšanas gadījumā nepastāv citi tiesiski līdzekļi un/vai kārtība kreditora interešu ievērošanai;
- 2) vai nepastāv tiesiski šķēršļi tieši konkrētā kreditora interešu nodrošināšanai, neņemot vērā pārējo kreditoru intereses;
- 3) ar konkrētā prasības nodrošinājuma līdzekļa piemērošanu tiesību ierobežojuma pamatojumu un samērīgumu ne tikai attiecībā uz parādnieku, bet arī pārējiem kreditoriem.

5. Vai ar prasības nodrošināšanu varēs panākt sprieduma izpildi?

Autori pievienojas judikatūrā izteiktajam viedoklim, ka kreditors, kuram par labu tiesa nodrošinājusi prasību, nekļūst par nodrošināto kreditoru Maksātnespējas likuma izpratnē un nebauda nekādas priekšrocības pār citiem kreditoriem. Prasības nodrošinājums nekādā veidā neietekmē sprieduma izpildes iespējamību, jo tā ir atkarīga nevis no prasības nodrošinājuma esamības vai neesamības, bet gan no kopējā kreditoru skaita un saistību apjoma.³¹

Tā kā tiesiskās aizsardzības procesa īstenošana un parādnieka maksātnespējas atjaunošana ir atkarīga no tā, vai būs iespējama tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāna izpilde, attiecīgā prasības nodrošinājuma līdzekļa piemērošana tieši rada risku, ka tiesas sprieduma izpilde lietā kļūst apgrūtināta vai neiespējama, jo parādnieks laikā, kad ir piemērots attiecīgais prasības nodrošinājuma līdzeklis un turpinās tiesvedību starp parādnieku un kreditoru, ir kļuvis maksātnespējīgs.

Lai arī pirmšķietami var likties, ka parādnieka naudas līdzekļu apķīlāšana ļautu sasniegt prasības nodrošinājuma mērķi, autoru ieskatā, šāda prasības nodrošinājuma līdzekļa piemērošana parādniekam, kam pasludināts tiesiskās aizsardzības process, var atstāt negatīvu ietekmi un atsevišķos gadījumos pat pilnībā apturēt parādnieka saimniecisko darbību. Šādos apstākļos, kad parādnieka naudas līdzekļu apķīlāšana būtiski ietekmē parādnieka saimniecisko darbību, attiecīgais prasības nodrošinājuma līdzeklis var padarīt neiespējamu tiesiskās aizsardzības procesa plāna izpildi un novest pat līdz maksātnespējai, tādējādi samazinot iespēju saņemt prasījuma

³¹ Senāta 06.04.2011. lēmums lietā Nr. SKC-951/2011. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3158> [aplūkots 24.03.2025.]

apmierinājumu ne tikai pārējiem kreditoriem, bet arī kreditoram, kas prasa parādniekam piemērot prasības nodrošinājumu.

Līdz ar to nav šaubu, ka naudas līdzekļu apķīlāšana nav efektīvs tiesiskais risinājums finansiālās grūtībās nonākušā parādnieka saistību izpildei, tādējādi tā neatbilst tiesiskās aizsardzības procesa mērķim.

Tiesiskās aizsardzības procesa īstenošanas laikā Civilprocesa likuma 138. panta pirmās daļas 6. punktā paredzētā prasības nodrošināšanas līdzekļa piemērošana un saglabāšana parādniekam var būt pretēja ne tikai Maksātnespējas likuma 45. panta pirmajai daļai un tiesiskās aizsardzības procesa mērķim un principiem, bet pat prasības nodrošinājuma jēgai un mērķim.

6. Kā panākt ar naudas līdzekļu apķīlāšanu saistītu prasības nodrošinājuma līdzekļu atbilstību tiesiskās aizsardzības procesa mērķiem?

Tā kā prasību nodrošina, lai novērstu sprieduma neizpildes risku un attiecībā uz parādnieku, kuram tiek īstenots tiesiskās aizsardzības process, sprieduma piespiedu izpildes lietvedība vispār tiek apturēta³², autori konstatē, ka pastāv atklāts likuma robs attiecībā uz to, vai tiesiskās aizsardzības procesa īstenošana var būt kā pamats ar naudas līdzekļu apķīlāšanu saistīta prasības nodrošinājuma atcelšanai.

Lai arī tiesas spriedums, ar kuru tiek pasludināts juridiskās personas maksātnespējas process, ir pamats prasības nodrošinājuma atcelšanai, tomēr, ievērojot maksātnespējas procesa un tiesiskās aizsardzības procesa atšķirīgos mērķus, attiecībā uz parādnieku, kam īsteno tiesiskās aizsardzības procesu, jāizvērtē prasības nodrošinājuma saglabāšanas tiesiskais pamats. Lai arī šobrīd saskaņā ar Civilprocesa likuma 140. panta piekto daļu parādniekam ir paredzētas tiesības ar motivētu pieteikumu lūgt tiesu atcelt prasības nodrošinājumu, tomēr praksē nereti tiesa aizbaidinās ar to, ka likums neparedz prasības nodrošinājuma atcelšanu situācijā, kad parādniekam tiek īstenots tiesiskās aizsardzības process.

Tiesību tālākveidošanas pamatpriekšnosacījums ir tādas likuma nepilnības jeb roba esamība, ko nepieciešams novērst, jo šajos gadījumos tiesa nevar atteikties izspriest lietu, aizbaidinoties, ka likumā nav atrodama tāda tiesību norma, kas tieši attiektos uz izšķiramo gadījumu.³³ Likuma robs ir atklāts, ja likumā attiecībā uz noteiktu dzīves gadījumu grupu nav ietverts pozitīvs tiesiskais regulējums, kaut arī šādam regulējumam, ņemot vērā attiecīgā likuma plānu un mērķi, bija jābūt ietvertam. Atklāts likuma robs ir aizpildāms analogijas ceļā.³⁴ Juridiskajā nozīmē analogija ir vienam vai vairākiem līdzīgiem tiesiskiem sastāviem likumā noteikto tiesisko seku “pārņemšana” uz likumā nenoregulētu, bet “līdzīgu” tiesisko sastāvu.

³² Maksātnespējas likuma 37. panta pirmās daļas 1. punkts paredz, ka tiesas lēmuma par tiesiskās aizsardzības procesa lietas ierosināšanu sekas ir spriedumu izpildes lietvedības apturēšana lietās par piespiesto, bet no parādnieka nepiedzīto summu piedziņu un lietās par saistību izpildīšanu tiesas ceļā Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

³³ Rezevska D. 2015, 130. lpp.

³⁴ Kalniņš E. Tiesību tālākveidošana. Grām.: Privāttiesību teorija un prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 319.–320. lpp.

Šādas pārņemšanas pamatā ir tas, ka, sakarā ar tiesisko sastāvu līdzību, tie atbilstoši taisnīguma principam jāizvērtē līdzīgi.³⁵

Konstatējot likuma robu, jāievēro Maksātnespējas likuma 6. pantā noteiktie tiesību principi. Tomēr, lai vienveidotu un attīstītu tiesu praksi, būtu jāpiedāvā risinājumi, kā to sasniegt.

Autori uzskata, ka, piemērojot ar naudas apķīlāšanu saistītu prasības nodrošināšanas līdzekli parādniekam, kuram tiek īstenots tiesiskās aizsardzības process, tiesai jāņem vērā Maksātnespējas likuma 45. panta pirmajā daļā noteiktais tiesas apstiprinātais tiesiskās aizsardzības procesa saistošais spēks un tiesiskās aizsardzības procesa principi, ņemot vērā samērīgumu ne tikai starp pušu, bet arī pārējo kreditoru tiesiskajām interesēm un nodrošinājuma līdzekļa ietekmi uz parādnieka kā komersanta komercdarbību.

Pieņemot, ka autoru viedoklis varētu raisīt diskusiju un jautājumus, piemēram, vai katrs gadījums nebūtu vērtējams individuāli, jo pastāv risks, ka parādnieks savas tiesības un pienākumus varētu īstenot pretēji Maksātnespējas likuma 6. panta 8. punktā noteiktajam labticības principam, autori piedāvā attiecīgā prasības nodrošinājuma vērtēšanā iesaistīt tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošo personu³⁶, attiecīgi veicot grozījumus Maksātnespējas un Civilprocesa likumos:

- 1) papildinot Civilprocesa likuma 140. panta piekto daļu ar tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošās personas tiesībām iesniegt pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu;
- 2) papildinot Maksātnespējas likuma 50. panta trešo daļu ar tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošās personas tiesībām iesniegt pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu;
(P. S. Parādniekam šādas tiesības ir paredzētas saskaņā ar Civilprocesa likuma 140. panta piekto daļu.)
- 3) papildinot Maksātnespējas likuma 40. panta ceturto daļu ar tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānā norādāmo informāciju par tiesas piemērotā prasības nodrošinājuma ietekmi uz tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāna īstenošanu un atbilstību tiesiskās aizsardzības procesa mērķim un principiem.

Kopsavilkums

1. Maksātnespējas likuma 45. panta pirmā daļa paredz tiesas apstiprinātā tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāna saistošo spēku attiecībā pret visiem kreditoriem.
2. Ja konstatē likuma robu, jāievēro Maksātnespējas likuma 6. pantā noteiktie tiesību principi.
3. Tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošās personas kompetencē varētu piešķirt papildu tiesības ne tikai sniegt vērtējumu tiesai par prasības nodrošinājuma

³⁵ Rezevska D. 2015, 132. lpp.

³⁶ Līdzīgs priekšlikums ir ietverts Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas projektā "Ar ko saskaņo konkrētus maksātnespējas tiesību aspektus". Briselē, 07.12.2022. COM(2022) 702 final 2022/0408 (COD), 23. pants. Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:8adadc6c-76e9-11ed-9887-01aa-75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF [aplūkots 13.04.2025.]

ietekmi uz tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāna īstenošanu un atbildību tiesiskās aizsardzības procesa mērķim un principiem, bet arī tiesības iesniegt pieteikumu tiesā par šāda nodrošinājuma atcelšanu.

4. Tiesiskās aizsardzības procesa īstenošanas laikā Civilprocesa likuma 138. panta pirmās daļas 6. punktā paredzētā prasības nodrošināšanas līdzekļa piemērošana un saglabāšana parādniekam var būt pretēja ne tikai Maksātnespējas likuma 45. panta pirmajai daļai un tiesiskās aizsardzības procesa mērķim un principiem, bet pat prasības nodrošinājuma jēgai un mērķim.